

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคที่บ้านเมืองมีความเจริญมาก ในสังคมต่างเต็มไปด้วยความก้าวหน้าทั้งทางด้านวัตถุ และเทคโนโลยีต่าง ๆ มากมาย จึงทำให้การดำรงชีวิตและกิจวัตรประจำวันของคนส่วนใหญ่ มักจะเต็มไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการอุปโภคบริโภค การคมนาคม และการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว มีผลทำให้ผู้คนจากทั่วโลกรับรู้ข่าวสารได้อย่างทั่วถึงกัน ดังที่มีกรกล่าวถึงโลกในปัจจุบันว่า เป็นโลกในยุคโลกาภิวัตน์ เมื่อพิจารณาในด้านสภาวะทางเศรษฐกิจแล้ว ก็จะพบว่าจากแต่เดิมที่ความเป็นอยู่ของผู้คนเป็นไปอย่างเรียบง่าย การดำรงชีพเป็นไปตามสถานะเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว กลับมีการเปลี่ยนแปลงขยายตัวเป็นอย่างมาก จากเดิมที่ผู้คนต่างประกอบธุรกิจการค้าในลักษณะตนเองเพียงลำพัง ต่างก็ตระหนักได้ว่าหากต่างคนต่างทำต่อไปแล้ว ก็จะไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน กลุ่มบุคคลเหล่านี้ จึงหันมารวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจ จึงส่งผลให้การประกอบการไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ก็ตาม ส่วนมากแล้วก็จะกระทำในรูปแบบของนิติบุคคล เพราะการรวมตัวของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ซึ่งประกอบด้วย กำลังกาย สติปัญญา และทุนทรัพย์ เพื่อดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจได้ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและศักยภาพในการผลิตยิ่งกว่าการดำเนินกิจการเพียงลำพังตนเอง การรวมตัวกันเพื่อประกอบธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมในรูปแบบนิติบุคคลจึงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย¹ นิติบุคคลเหล่านี้มีส่วนช่วยให้เกิดการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและการจ้างงานจำนวนมาก แต่ยิ่งนิติบุคคลเข้ามามีอิทธิพลในสังคมมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งต้องมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น เพราะด้วยขนาดใหญ่ขององค์กร จำนวนบุคลากรที่มากกว่ากลุ่มบุคคลที่ทำการค้าโดยทั่วไป รูปแบบของการบริหารงานที่มีขั้นตอนต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้น จึงทำให้การดำเนินการทั้งหลายของนิติบุคคล ล้วนส่งผลโดยทั่วไปแก่คนในสังคม

นอกจากนั้นเป็นที่ทราบกันดีว่า แนวโน้มปัจจุบันการกระทำผิดไม่ได้จำกัดอยู่ที่บุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่ด้วยลักษณะการดำเนินงานของนิติบุคคลเองสามารถที่จะสร้างความเสียหาย

¹ นิวิษฐชัย ลำเนาพันธ์, "ความรับผิดชอบผู้ถือหุ้นและกรรมการของบริษัทภายใต้หลักการ 'ไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัท'", (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), หน้า 13

ต่อทั้งชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของผู้อื่นได้ ในจำนวนมากกว่าที่บุคคลธรรมดาเป็นผู้กระทำ จากที่เคยเป็นข้อถกเถียงกันว่านิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบทางอาญาได้หรือไม่นั้น ระบบกฎหมายของแต่ละประเทศไม่ว่าจะเป็นระบบคอมมอนลอว์หรือซีวิลลอว์ เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ต่างก็ได้หาทางคลี่คลาย เนื่องจากตระหนักดีว่า หากนิติบุคคลได้สร้างความเสียหายแล้วไร้สภาพบังคับทางอาญา จะก่อให้เกิดผลที่ไม่พึงปรารถนาแก่สังคมโดยทั่วไป จนในปัจจุบันได้บทสรุปที่ว่า ทั้งระบบคอมมอนลอว์ และซีวิลลอว์ นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ โดยนิติวิธีที่แตกต่างกันไปตามระบบกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ณ ปัจจุบัน ประเด็นความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลได้มีข้อพิจารณาที่สมควรจะต้องทำการศึกษาเพิ่มเติมว่า หากเป็นการกระทำการโดยประมาทแล้ว นิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบทางอาญาด้วยหรือไม่ อย่างไร เนื่องจากหลาย ๆ กรณีที่ผ่านมา ทั้งในต่างประเทศและ ประเทศไทยเอง ต่างเห็นพ้องกันว่านิติบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญา โดยในส่วนของประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ มีทฤษฎีทางกฎหมายที่ใช้ในการพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล คือ หลัก identification ที่จะพิจารณาเจตนาและการกระทำของผู้แทนนิติบุคคล หรือที่เรียกว่า directing mind เป็นข้อพิจารณาความรับผิดชอบของนิติบุคคล ซึ่งหลักดังกล่าวสามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพกับกรณีที่เป็นการกระทำโดยเจตนา แต่หากเป็นการกระทำโดยประมาทแล้วจะพบอุปสรรคในการนำหลักดังกล่าวมาปรับเพื่อวินิจฉัย เนื่องจากสภาพปัจจุบันจะพบว่านิติบุคคลขนาดใหญ่ ๆ บุคคลที่เป็น directing mind มักจะหลบเลี่ยงความรับผิดชอบโดยไม่นำเอาการตัดสินใจหรือการดำเนินงานโดยเฉพาะมาไว้กับตนเอง ส่งผลให้ไม่มีพยานหลักฐานที่จะมาบ่งชี้ถึงความประมาทในตัวผู้ที่เป็น directing mind ได้ จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การดำเนินคดีกับนิติบุคคล ในกรณีกระทำโดยประมาทไม่ค่อยประสบความสำเร็จนัก ซึ่งจะเห็นตัวอย่างได้ในหลายๆคดีที่เกิดขึ้น เช่น คดีเรือข้ามฟากล่มที่ประเทศอังกฤษ (คดี P&O) ที่ศาลต้องยกฟ้องนิติบุคคลในความผิดฐานประมาท ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าไม่มีพยานหลักฐานที่จะบ่งชี้ถึงความประมาทในตัว directing mind ซึ่งก็ส่งผลให้ไม่อาจพิจารณาความผิดและลงโทษนิติบุคคลได้จากข้อจำกัดของหลักกฎหมายดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อหลาย ๆ ประเทศที่ยึดถือหลัก identification ในการพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล ไม่ว่าจะเป็นประเทศอังกฤษ แคนาดา ออสเตรเลีย ซึ่งแต่ละประเทศต่างก็ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ด้วยเห็นว่าหากปราศจากหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เหมาะสมในเรื่องนี้แล้ว ย่อมจะส่งผลให้เกิดความเสียหายในวงกว้าง เพราะนอกจากผู้เสียหายโดยตรงที่ได้รับความเสียหายแล้ว สังคมก็ย่อมได้รับ

ผลกระทบต่อความเสียหายนั้นๆ เช่นเดียวกัน² ดังนั้นประเทศต่างๆเหล่านี้จึงได้หาทางคลี่คลายสภาพปัญหาดังกล่าว โดยการสร้างแนวคิดและทฤษฎีทางกฎหมายขึ้นมาใหม่เพื่อใช้วินิจฉัยความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมกับการกระทำผิดโดยประมาทด้วย ซึ่งก็ได้แก่หลัก aggregation และ หลัก organizational fault ซึ่งแต่ละประเทศก็นำหลักดังกล่าวไปใช้ปฏิรูปกฎหมายของตนเพื่อให้เกิดความเหมาะสม บ้างก็ออกเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะ บ้างก็ทำการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนจะมีส่วนช่วยในการป้องกันและยับยั้งการกระทำผิดของนิติบุคคลได้ เนื่องจากนิติบุคคลต้องตระหนักถึงบทบาทของตนมากขึ้นและต้องมีความระมัดระวังรอบคอบในการดำเนินงานเพิ่มมากขึ้นด้วย

ในส่วนของประเทศไทยเองก็เกิดโศกนาฏกรรมอันเนื่องมาจากการกระทำโดยประมาทของนิติบุคคลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเหตุการณ์หนึ่งที่เราเรียกว่าสร้างความสะดวกสบายแก่ประชาชนอย่างมาก ก็คือเหตุการณ์รถบรรทุกถังก๊าซพลิกคว่ำและเกิดระเบิดขึ้นในปี พ.ศ. 2537 โดยที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาที่3446/2537 ที่ลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นได้สร้างความสูญเสียอย่างมากทั้งต่อชีวิตร่างกาย และทรัพย์สิน ถึงแม้ว่าโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 จะบัญญัติไว้ทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ แต่โดยสภาพของนิติบุคคลไม่เปิดช่องให้จำคุกได้ ศาลจึงได้แต่ลงโทษปรับนิติบุคคลในคดีนั้น จำนวน 20,000 บาท ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นจำนวนที่น้อยมาก อย่างไรก็ตามคำพิพากษาดังกล่าวก็มีการตั้งข้อสังเกตทั้งในส่วนของหลักกฎหมายที่นำมาใช้วินิจฉัย และในส่วนของโทษที่ยังมีความไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้บังคับกับนิติบุคคล เนื่องจากในปัจจุบันโทษที่นำมาใช้บังคับกับนิติบุคคลคงมีเพียงแต่โทษปรับและริบทรัพย์สินเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากในหลายๆประเทศที่มีแนวคิดในการนำมาตรการอื่นๆมาเสริม เช่น การคุมประพฤตินิติบุคคล การยกเลิกการประกอบกิจการ การเพิกถอนใบอนุญาตประกอบกิจการ เป็นต้น ซึ่งเห็นว่ามาตรการดังกล่าวน่าจะมีผลในการยับยั้ง ป้องกันการกระทำผิดของนิติบุคคลมากกว่า เนื่องจากเป็นโทษที่ส่งผลต่อตัวนิติบุคคลเองโดยตรงเลย แม้ว่าในประเทศไทยมักจะยึดถือคำพิพากษาที่เกิดขึ้นก่อนเป็นบรรทัดฐานในการวินิจฉัยคดีที่เกิดขึ้นภายหลังก็ตาม แต่ในเรื่องดังกล่าวหากมีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนก็จะถือได้ว่าเป็นการแก้ไขปัญหา ที่เป็นไปตามนิติวิธีที่ควรจะเป็นเนื่องจากประเทศไทยเป็นระบบซีวิลลอว์ นอกจากนี้เหตุการณ์ในลักษณะดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการที่มีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนสำหรับการควบคุมดูแลนิติบุคคลจะ

² วรณี ปิยะอารีธรรม , " ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล : ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา," (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2549) , หน้า 1

ช่วยทำให้เกิดมาตรฐานแก่นิติบุคคลในการดำเนินงานของตนและจะมีส่วนช่วยบรรเทาและป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นได้

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จึงเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยทางนิติศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายไทย เพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด ในความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล กรณีกระทำโดยประมาท
2. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล กรณีกระทำโดยประมาท ในต่างประเทศ โดยเฉพาะในระบบคอมมอนลอว์
3. เพื่อทราบความเป็นไปได้ที่จะมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้มีการบัญญัติเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลพร้อมทั้งกำหนดอัตราโทษที่ชัดเจน
4. เพื่อเป็นการสร้างมาตรฐานของความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล ทั้งนี้จะช่วยเป็นการสร้างความสำนึกผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลให้มีความระมัดระวังรอบคอบมากขึ้น

1.3 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

แนวโน้มปัจจุบัน การกระทำผิดไม่ได้จำกัดอยู่ที่บุคคลธรรมดาเท่านั้น การดำเนินงานของนิติบุคคลเองก็สามารถจะส่งผลกระทบและสร้างความเสียหายต่อสังคมได้โดยเฉพาะในกรณีกระทำโดยประมาท ดังนั้นการศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาถึงหลักเกณฑ์และทฤษฎีทางกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลโดยเฉพาะในกรณีของการกระทำโดยประมาท โดยจะทำการศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทฤษฎีทางกฎหมาย และแนวทางการแก้ไขในต่างประเทศ ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาเฉพาะประเทศใน

ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ แคนาดา ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา ซึ่งใน ส่วนของประเทศไทยเองจะได้ศึกษาถึงแนวคิดความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล กรณีกระทำโดย ประมาททั้งก่อนที่จะมีคำพิพากษา หลังมีคำพิพากษา ตลอดจนข้อสังเกตต่างๆของนักวิชาการ เพื่อ จะได้นำไปสู่การวิเคราะห์ว่าในประเทศไทยเองสมควรที่จะมีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนเพื่อ รองรับกับสภาพปัญหาในลักษณะดังกล่าวที่ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และศึกษาถึงความเป็นไป ได้ที่จะทำการปฏิรูปกฎหมายโดยนำทฤษฎีทางกฎหมายในยุคใหม่มาเป็นแนวทางเพื่อปรับปรุง กฎหมายไทยให้เกิดความเหมาะสมต่อไป

1.4 วิธีศึกษาวิจัย

ใช้วิธีค้นคว้าวิจัย และรวบรวมข้อมูลแบบ Ducomentary Research ซึ่งเป็นการวิจัย เอกสารโดยการรวบรวมข้อมูลจากตำรากฎหมาย ตำบัทกฎหมาย คำพิพากษาฎีกา บทความทั้ง ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และวารสารทางกฎหมายต่างๆ ตลอดจนข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ อย่างเช่น Corporate Manslaughther and Corporate Homicide Act 2007 ประมวลกฎหมาย อาญาของประเทศแคนาดาและออสเตรเลีย เป็นต้น

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจาก การขาดทฤษฎีทางกฎหมายที่จะ เข้ามารองรับกับการกระทำโดยประมาทของนิติบุคคล
2. ทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล กรณีกระทำโดยประมาทที่ได้ทำการปฏิรูปขึ้น ในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์
3. ทำให้ทราบถึงความเป็นไปได้ที่จะมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้มีการบัญญัติเรื่อง ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลพร้อมทั้งกำหนดโทษและมาตรการอื่นๆที่เหมาะสม

4. ทำให้มีการสร้างมาตรฐานความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล ทั้งนี้จะช่วยเป็นการสร้างความสำนึกที่รับผิดชอบต่อในการดำเนินงานของตน

1.6 สมมุติฐานในการศึกษาวิจัย

กฎหมายอาญาสารบัญญัติที่มีอยู่ยังไม่ได้มีการบัญญัติเพื่อลงโทษตัวนิติบุคคลกรณีกระทำโดยประมาท การสร้างมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมย่อมทำให้นิติบุคคลตระหนักและมีความระมัดระวังในการดำเนินงานของตนมากขึ้น